

Al jaren lang is er deining om de fabriek AAgrunol aan het Winschoterdiep in de stad Groningen. Deze fabriek, een Akzo-dochter, grenst oa. aan de stadswijk de Oosterpoort. De omwonenden ondervonden in het verleden stankoverlast en voelen zich nog voortdurend bedreigd. Dit is begrijpelijk en zeer terecht. Er worden bij AAgrunol namelijk bestrijdingsmiddelen gemaakt en verwerkt. De fabriek is verouderd; veel installaties zien er roestig uit. Bovendien hebben zich er de afgelopen jaren een aantal ongelukken zoals branden voorgedaan. Over de werkomstandigheden gaan wilde geruchten.

Wat maakt men er?

Bij AAgrunol B.V. worden bestrijdingsmiddelen gemaakt en vooral met elkaar gemengd. Tegenwoordig noemt men het pesticiden of gewasbeschermingsmiddelen. Verder worden er aanverwante chemische stoffen gemaakt zoals slijmbestrijdingsmiddelen (toepassing in papier en kartonindustrie) en rubberversnellers, die in de rubberindustrie worden gebruikt.

Het is van belang om op te merken dat de meeste produkten, die AAgrunol verkoopt, mengsels zijn van verschillende bestrijdingsmiddelen die merendeels van

elders worden aangekocht, oa. van de Shell of in Engeland. Bij AAgrunol worden deze bestrijdingsmiddelen en verder hulp- en vulstoffen dan op de zogenaamde formuleringsafdelingen gemengd (geformuleerd). De bereide produkten worden dan in de magazijnen opgeslagen of direct aan de opdrachtgevers zoals Shell en Philips-Duphar geleverd.

De jaarproductie van de vele soorten formuleringsprodukten, die door allerlei wijzen van mengen van verschillende bestrijdingsmiddelen en hulpstoffen ontstaan varieert per produkt van enkele tonnen tot vele tientallen tonnen. De bereiding vindt chargegewijs plaats in diverse menginstallaties. In totaal worden er zo ruwweg een paar honderd produkten bereid. Daarnaast worden er ter plaatse ook echt een aantal bestrijdingsmiddelen gemaakt op de (chemische) syntheseafdelingen. Een voorbeeld is de synthese van Metam-Natrium dat wordt verwerkt in AAmoan: een grondontsmettingsmiddel ter bestrijding van insecten, schimmels en aaltjes in de grond. De laatste

tijd zijn er een aantal synthese-installaties stilgelegd.

Indeling produkten

De produkten die bij AAgrunol meestal door formulering worden bereid kan men indelen naar het doel waarvoor ze worden gebruikt. Zo zijn er produkten tegen insecten en spint (bijv. AAAlindan); produkten tegen schimmels (AAcaptan ea.); produkten tegen onkruid (AAcombin ea.); enzovoort.

(Bio-)chemisch gezien kan men voor de afzonderlijke bestrijdingsmiddelen een indeling maken zoals hierna is aangegeven: *Gechloroerde koolwaterstoffen* (bijv. trichloorfenol, lindaan, dieldrin). Deze stoffen zijn veelal moeilijk afbreekbaar, schadelijk voor het milieu, hopen zich op in voedselketens en zijn niet zelden kankerverwekkend. *Organische fosforverbindingen* (bijv. parathion, malathion) zijn uiterst giftig, doch meestal redelijk goed afbreekbaar. *Dithiocarbamaten* vaak in combinatie met een zwaar metaal (bijv. Maneb met Mangaan, Zineb). Deze stoffen zijn giftig, veelal kankerverwekkend en meestal wel afbreekbaar.

Anorganische verbindingen Bij AAgrunol gaat het hierbij ondermeer om de kwikbevattende stoffen: bijv. Phenyl-kwik-acetaat.

Bij AAgrunol worden bestrijdingsmiddelen van alle bovenstaande typen geformuleerd tot de verschillende verkoopproducten. Soms komen er in één produkt stoffen van verschillend type voor.

Direkte milieugevaren

De gevaren van zo'n fabriek zijn moeilijk exakt aan te geven, ook al omdat uiterst geheimzinnig wordt gedaan met de beschikbare gegevens. Het zal echter duidelijk zijn dat een dergelijke fabriek met veel verouderde installaties en gebouwen potentieel gevaarlijk is. Dit vooral ook omdat er giftige tot zeer giftige stoffen worden opgeslagen, verwerkt en in een aantal gevallen gesynthetiseerd.

Bij een brand is het zeker wel mogelijk dat er giftige stoffen naar buiten komen. Van veel stoffen is nauwelijks bekend of daaruit bij brand weer andere, nog gevaarlijker stoffen kunnen ontstaan. De opslag en het gebruik van de vloeistof zwavelkoolstof is bepaald ook niet zonder gevaren. Het is uit oogpunt van explosiegevaar namelijk één van de gevaarlijkste brandbare vloeistoffen. De gevaren van het gebruik van chloor spreken voor zich.

De luchtverontreiniging naar buiten toe met pesticidestof afkomstig van de formuleringafdelingen wordt gelukkig grotendeels via een nieuwe stoffilterinstallatie weggenomen. Een aantal installaties ter beperking van de luchtverontreiniging verplaatsen de vervuiling echter naar het afvalwater dat in de riolering komt. Het is niet onmogelijk dat er in het verleden ook kwik in de lucht is geloosd. De arbeidsomstandigheden voor veel werknemers zijn allerminst plezierig. Op een aantal plaatsen is sprake van zwevend pesticidestof. Sommige menginstallaties lekten zoveel dat men stofzuigertjes heeft aangeschaft om het stof van de grond op te zuigen. Elders geschiedt dat veelal met een straal water, zodat het gif in de riolering terecht komt.

Rioolwater

Op de riolering wordt spoel- en proceswater geloosd. Daarnaast wordt de koel- en huishoudelijk afvalwaterstroom afzonderlijk naar het riool geleid. Het rioolwater komt via het stadsriool uiteindelijk nabij Delfzijl in de Eems. Via het rioolwater van AAgrunol werd vroeger oa. zeer veel kwik geloosd, voornamelijk door de kwiksyntheseafdeling. In het jaar 1970 was dit 2 ton kwik. In 1974 was dat zelfs 4 ton; toen waarschijnlijk de grootste kwiklozing van West-Europa. In 1975 ging het om 1,6 ton en per 1 januari 1976 zou er geen kwik meer worden geloosd, alldus de gemeente en de direktie. De kwiksyntheseafdeling werd toen verplaatst naar Spanje. Toch werd er daarna door andere afdelingen

nog steeds kwik geloosd, zij het in beduidend mindere mate.

Indirekte milieugevaren

Vaak wordt vergeten dat zulke fabrieken, behalve dat zij zelf vervuילend zijn, zij ook op indirecte wijze via hun produkten het milieu belasten. Door het gebruik van pesticiden in de land- en tuinbouw en bij het onderhoud van plantsoenen ed. treedt een heel grote belasting van het milieu en dus ook ons voedsel op. Wel is deze gifbelasting zeer sterk verspreid. Zo is in Nederland in 1974 bijv. 81 ton kwik verwerkt in oa. pesticiden. Daarvan is ca. 4 ton direkt geloosd door de fabriek. De rest is dan in binnen en buitenland verspreid in het milieu gekomen.

Weliswaar wordt steeds gezocht naar minder schadelijke, sneller afbrekbare en meer selektieve middelen, doch aan de andere kant worden veel insektensoorten ed. steeds ongevoeliger (resistentie). Ook komt het vaak voor dat een minder schadelijk middel veel duurder is. Aan de kankerverwekkende eigenschappen van een aantal pesticiden is tot op heden te weinig aandacht geschonken. Wel moet worden opgemerkt dat toepassing van bepaalde pesticiden onder omstandigheden ook veel voordelen kan opleveren.

Ongelukken bij AAgrunol

Bij AAgrunol vinden geregeld kleine ongelukken plaats. Tot op heden is er geen sprake geweest van direkt aanwijsbare schade voor de omgeving. Hieronder volgt een overzicht van de ongelukken van de afgelopen jaren, voor zover ons bekend:

Vooral in 1974 hebben omwonenden regelmatig stankoverlast ondervonden. Er was toen bij AAgrunol een chloordosering-apparaat geplaatst, die in de beginfase aan-

Dode eidereenden als gevolg van het gebruik van pesticiden

leiding gaf tot ontsnapping van chloorgas of van aminen (vislucht).

Op 15 januari 1975 breekt er brand uit in een installatie met zwavelkoolstof. Gelukkig zat er maar weinig van de vloeistof en wel veel water in de installatie. Zwavelkoolstof is uit oogpunt van explosiegevaar één der gevaarlijkste vloeistoffen.

Op 5 mei 1976 breekt er brand uit in een hoeveelheid Maneb en zwavel. Volgens de directie waren de dampen die vrijkwamen niet gevaarlijk. Men kan zich afvragen of dat waar is. Maneb is giftig en kankerverwekkend.

In het vroege voorjaar van 1977 is er een soort broei in een hoeveelheid Maneb. Nu komt het niet tot een echte brand.

Op 7 april 1977 is in een loods in de vroege morgen ongeveer 3000 kilo zwavel in brand opgegaan. Hierbij kwam het erg giftige zwaveldioxidegas vrij. De bedrijfsbrandweer bluste de brand eerst met water, hetgeen men bij zwavelbranden nu juist beter niet kan doen. De gemeentebbrandweer werd niet onmiddellijk op de hoogte gesteld. Dit is een overtreding van artikel 64 van de Hinderwetvergunning. De brand werd ontdekt door een voorbij rijdende politieauto, die daarop de gemeente inlichtte. Daarna heeft de gemeentebbrandweer de brand op de juiste wijze geblust, namelijk met een schuimkanon. De gemeente heeft het bedrijf later een boze brief gestuurd over het niet melden van de brand. Volgens een ingewijde bij de gemeente is het niet de eerste keer dat men bij AAgrunol tracht eerst zelf de zaak te klaren.

Milieuvergunningen

Reeds vele jaren is de Hinderwet op het bedrijf van toepassing. Op 8 november 1968 werd een nieuwe revisievergunning voor het hele bedrijf aangevraagd, die echter pas op 12 juli 1972 werd verleend. Deze Hinderwetvergunning is nog steeds van kracht. Het is

een hoepel van een vergunning. Ten eerste is de aanvraag waarop ze is gebaseerd van 1968. De vergunning geeft AAgrunol voorts het recht om heel algemeen gesteld bestrijdingsmiddelen te bereiden, zonder dat de aard daarvan exakt is vastgelegd. De meeste vergunningsvoorwaarden betreffende voorzorgen tegen brandgevaar. Er staan maar enkele vage echte milieueisen in.

Wet luchtverontreiniging

Eind 1974 ontdekte de provincie dat de AArocintinstallatie onder de Wet inzake de luchtverontreiniging viel. Daarmee komt dan tegelijk de hele rest van de fabriek onder die wet. De bestaande Hinderwetvergunning wordt dan volgens een overgangsregel, voor wat betreft de luchtverontreinigingsaspecten geacht automatisch tevens een vergunning volgens de Wet luchtverontreiniging te zijn. De bevoegdheid ten aanzien van de Hinderwet komt dan bij de provincie, hetgeen bij de Wet luchtverontreiniging altijd het geval is. Dit geschiedde per 1 januari 1975. Dat was gunstig, omdat de Milieudienst van de Provincie Groningen veel beter is toegerust om dergelijke fabrieken aan te pakken, dan de gemeente.

De Wet inzake de luchtverontreiniging is bovendien moderner en strenger. De provincie Groningen begon in 1975 allerlei milieumaatregelen te eisen. De uitvoering daarvan kwam al aardig op gang, tot AAgrunol eind 1975 de AArocintinstallatie demonteerde, doch wel zo dat deze zodig snel weer kon worden opgebouwd. Hierdoor kwam de hele fabriek weer uitsluitend onder de Hinderwet, met de gemeente als bevoegde overheid. Het commentaar van de directie was: 'Voor AArocint was gewoon geen markt meer' en: 'Het is economisch niet meer verantwoord'. Commentaar van een betrokken ambtenaar: 'Die overgang naar alleen de Hinderwet,

onder de bevoegdheid van de gemeente, scheelt AAgrunol mogelijk enkele miljoenen aan milieumaatregelen'.

AArocint staat nog wel in het verkoopboekje 1976-1977 van AAgrunol. Enkele maanden geleden werd de toelatingsduur voor AArocint ingevolge de Bestrijdingsmiddelenwet nog eens verlengd. Kennelijk heeft AAgrunol in 1975 wel een voorraadje AArocint gemaakt.

Nieuwe vergunningen

In juni 1976 dringt de Miliefederatie Groningen er bij het gemeentebestuur op aan om een revisievergunningaanvraag ingevolge de Hinderwet voor het hele bedrijf te eisen. Dit oa. omdat de bestaande situatie niet meer wordt gedekt door de huidige vergunningen. Er zijn sinds 1968 zelfs hele gebouwen bijgekomen. Bovendien is de fabriek verouderd, en zijn de milieuzichtzaken veranderd. In september 1976 is de gemeente Groningen hier inderdaad op in gegaan. AAgrunol kreeg van de gemeente echter tot december 1977 de tijd om een nieuwe aanvraag op te stellen. Veel processen bij AAgrunol bleken niet eens op papier te staan, hetgeen voor extra vertraging zorgde. En wie weet hoe lang het nog zal duren voordat dan de inspraakperiode begint en de nieuwe vergunning van kracht wordt?

Op het gebied van lozingen op de riolering is er nog geen stok achter de deur. Het gemeentebestuur van Groningen is al jaren bezig te werken aan de totstandkoming van een centrale rioolozingsverordening voor de stad. Voor AAgrunol is dat hard nodig, ook al gezien de vroegere ervaringen met de lozingen van kwik en linaand, die ook op de zwarte lijst staan. Ook voor het terugdringen van de lozingen van de universiteit en de ziekenhuizen is zo'n verordening dringend gewenst.

In augustus 1976 komt AAgrunol nog eens negatief in de publiciteit. Nu bleek dat er nog steeds zonder Hinderwetvergunning door AAgrunol bestrijdingsmiddelen werden opgeslagen in een oude brandgevaarlijke schuur in Middelstum.

Toekomst

Dat AAgrunol de stad uit moet, daarover is bijna iedereen het wel eens. Dit zal nu ook vrijwel zeker gaan gebeuren; het is echter nog onduidelijk hoe, en op welke termijn. AAgrunol wil voor zo'n verhuizing een grote subsidie ontvangen. De NOM en het Ministerie van Economische Zaken willen wel helpen en zouden graag zien dat AAgrunol samen met het vergelijkbare bedrijf Verdugt in Tiel en eventueel met Luxan in Elst. Dit om een levensvatbare nieuwe onderneming te krijgen, die ook een goede researchafdeling kan opbouwen.

Als nieuwe vestigingsplaats (bij voorkeur in Noord-Nederland) voor deze nieuwe onderneming wordt ondermeer gedacht aan Delfzijl of de Eemshaven. Daarbij zullen wel ca. honderd arbeidsplaatsen verloren gaan bij AAgrunol en Verdugt. Bij AAgrunol werken momenteel ongeveer 260 mensen. AAgrunol is nauwelijks nog bereid geld te investeren in milieumaatregelen voor de fabriek in de stad Groningen, tenzij het installaties betreft die men mee kan nemen naar zo'n eventuele nieuwe fabriek. Zowel ten aanzien van het arbeidsmilieu als het leefmilieu kan zo'n nieuwe fabriek een verbetering zijn. Het blijven echter zowel direct als indirect schadelijke aangelegenheden, waarvan het maatschappelijk nut hoognodig eens op brede wijze ter discussie moet staan.

■
Job Schreuder is student farmacie aan de Universiteit van Groningen en bestuurder van de Stichting Miliefederatie Groningen en de Waddenvereniging.